

51

AUTUMN 2009

BULLETIN OF JEWISH SOCIETY
"THE FRIENDS OF LA BENEVOLENCIJA"BILTEN JEVREJSKE ZAJEDNICE
"PRIJATELJI LA BENEVOLENCIJE"

IZVJEŠTAJ SA GODIŠNJE SKUPŠTINE

Petnaesta godišnja skupština Društva prijatelja La Benevolencije-London, a osma koju vodim kao predsjednik održana je 23.09.2009 godine.

Posjećenost uobičajena, što mi u šali kažemo da u sali ima nešto više ljudi nego za stolom gdje sjede članovi Izvršnog Odbora.

Skupština je počela, po uobičajenom redu vožnje, usvajanjem dnevnog reda i čitanjem izvještaja o aktivnosti u prošloj godini, koja je ocjenjena kao uspješna. Uprkos smanjenih mogućnosti da nadjemo neke nove teme, događaje i ljude da to prezentiraju uvijek nešto 'iskopamo' da održimo aktivnosti u klubu na zadovoljavajućem nivou. Oslanjamo se više na vlastite snage što se pokazalo kao pun pogodak jer su te večeri veoma dobro posjećene.

Period 2008 / 2009 je bio značajan po tome što je uspješno prebrođen završetak prelaznog perioda finansiranja rada kluba tokom kojeg smo riješili kako da nastavimo naše aktivnosti u novim uslovima. Sredstva kojima nas je finansirao Jewish Refugees' Committee su istekla krajem 2007 godine. Uz troškove administracije i tekuće troškove za rukovođenje čitavim projektom koje pokriva Jewish Care nađena su rješenja za naše aktivnosti koje su zahtjevali najveće troškove. To su troškovi prostora za

okupljanje, izdavanje SaLona i izlete što je detaljno objašnjeno u prošlogodišnjem izvještaju. Zahvaljujući svemu ovome mi smo nastavili naše djelovanje sa smanjenim budžetom a nesmanjenim aktivnostima.

Pored ovih rješениh pitanja ostalo je još mnogo drugih troškova koje smo pokrivali iz sredstava skupljenih od dobrovoljnih priloga. Iz tih sredstava su pokrivena gostovanja, posluženja, dekoracije sale, sijela, plaćanje dijela ulaznica na izletima, parkiranje autobusa, pokloni pri posjetama bolesnim članovima i slično. Ovo je naglašeno da se vidi koliko je skupljanje članarine važno u djelovanju kluba. Posebno što je primjećeno da je udio članarine sve manji u poredjenu sa iznosom koji se dobije od dobrovoljnih priloga nečlanova. Nešto što sigurno ne služi na čast onim članovima koji ne izvršavaju tu malu obavezu.

Od događaja u klubu spomenućemo sljedeće:

- Ovu klupsku godinu smo počeli sa vrlo dobrim predavanjem o manuskriptima čuvenih Hagada sa posebnim osvrtom na Sarajevsku Hagadu, a popraćeno mnoštvom ilustracija. Predavanje je održao poznati bibliofil i specijalista, gospodin

Shapiro. Ovo predavanje organizovano je u saradnji sa Institutom za pitanja jevrejske kulture-Spiro Ark.

- Naš stalni 'vanjski saradnik' a i zet, Malcolm Hardy, poznati publicista i istoričar, održao je predavanje sa temom 'Seobe u i iz Engleske u Prvom svjetskom ratu'. Nas je najviše iznenadio podatak da se tada moglo ulaziti i ostati u Engleskoj bez ikakvih dokumenata. Pasoši još nisu bili uvedeni.

- Nova serija predavanja Svete Gačinovića sa njegovih putovanja. Poslije Emirata, Argentine i Tahitija sada o Indiji. Kao i uvijek čitav niz predavanja koji je obuhvatio sve od istorije, lokalnih običaja, religije, arhitekture i svega drugog što je mogao vidjeti, mnogo slika sa putovanja, uz obilnu količinu informacija dobijenu pretraživanjem interneta. Svi znaju da ih očekuje prijatno veče i posjetioca nikad ne manjka.

- Vesko je nastavio predavanja o planinama, planinarskim domovima i transverzalama bivše nam domovine. Interesantno predavanje uz mnogo slajdova i dobru posjetu.

- Organizovali smo i nekoliko projekcija filmova sa bivših naših prostora. Takodje smo pogledali i dva interesantna dokumentarna filma. Jedan o Ladino muzici i Sefardskim romansama sa predivnim pjesmama. Drugi o Herodu, izraelskom vladaru i rimskom vazalu, omrznutom u svom narodu ali velikom graditelju koji je svojim djelima zadivio čak i Rimljane.

- Organizovali smo i Purimsku zabavu za naše najmlađe sa izborom najbolje maske. Zatim je sljedilo drugarsko veče za one nešto starije uz Ćirinu svirku na gitari. Pored toga smo organizovali i naša redovna sijela. Nažalost Seder veče nismo organizovati ove godine jer su mnogi članovi iskoristili povezivanje jevrejskih praznika sa engleskim praznicima i vikendima, te iskoristili mogućnost da odu na duže godišnje odmore.

- Da pomenemo i onu malu grupu upornih koji dolaze na amatersku partiju remija. Na žalost to ne možemo reći i za igrače tenisa, kuglanja i ostalih virtuelnih sportovana Wii play station-u. Oni nikako da se dogovore i dodju da igraju, tako da Wii play station stoji neiskorišten.

- Ciklus večeri pod nazivom 'Muzika koju volim'. Prvo nam je Ljubomir - Ćiro Ajvazović predstavio muziku koju on voli. Uglavnom je to bio džez iz 50-ih i 60-ih ali i kasnije. U nastavku ciklusa Zoran Molinar nas je, u dvije večeri, proveo kroz njegovu omiljenu muziku. To je bilo malo hronološko putovanje kroz ozbiljnu muziku a nije bilo zaboravljeno da se spomene i Seljin hor. Čavić Tihomir nam je predstavio muziku koju on voli. To je bila prilika da se potsjetimo na muziku 60-ih, The Shadows, i mnoge druge izvodjače i pjesme koje smo počeli već zaboravljati.

- Na kraju da napomenem i jedan problem koji je više puta uticao na aktivnosti u klubu. Mi se nalazimo srijedom kada

Nastavak na strani 12

SALON OSKARU DANONU

Izbor materijala za novinski kroki Oskara Danona uzet je iz knjige "Ritmovi nemira" - autobiografije koju je Maestro izdiktirao novinarki Svetlani Hribar i autorizovanih poslijeratnih intervju u medijima ex Jugoslavije.

BIOGRAFIJA: Oskar Danon, dirigent, kompozitor, muzički direktor, pedagog, rođen je u Sarajevu 7. februara 1913. godine. Završio je muzičke studije dirigovanja i kompozicije u Pragu na Državnom konzervatorijumu 1938. a uporedo stekao zvanje doktora muzičkih nauka na Karlovom univerzitetu. Po povratku u domovinu djeluje u Sarajevu kao dirigent pjevačkih društava, filharmonije i pozorišta. Napredno orijentisan još u gimnaziji, priključuje se organizovanju kulturnog života u gradu, a s grupom mladih intelektualaca u sklopu Sarajevske filharmonije formira umjetničku grupu Collegium Artisticum. Od prvih ratnih dana 1941. učestvuje u NOB-u, povezujući razne odgovorne funkcije kulturno-umjetničkom aktivnošću. Nakon oslobođenja Beograda 1944. godine preuzima rukovodstvo Opere Narodnog pozorišta. Uz njegovu djelatnost vezana je organizaciona postava Beogradske opere kroz 15 godina kao i umjetnički uspon i afirmacija ovog ansambla u zemlji i inostranstvu, na čitavom nizu međunarodnih festivala: Edinburg, Visbaden, Firenca, Pariz, Beč, Atina. Lozana, Hag, Amsterdam...

ODRASTANJE: - Otac je u Beču završio trgovačku akademiju. U Sarajevu smo imali manufakturne radnje koje su nam oduzete 1941. Moja majka je svirala klavir, pa je u našoj kući muzika bila prisutna od najranijeg detinjstva. Kod nas su u goste dolazili pravoslavci, katolici, muslimani i nikada niko nikoga nije pitao koje je nacije ili vjere. Bilo nam je važno da nisu fašisti. Odrastao sam u Despićevoj ulici broj 1, preko puta hotela Evropa. Pohađao sam Prvu mušku gimnaziju, u kojoj smo imali sjajne lijevo orijentisane profesore: Jovana Kršića, Kalmija Baruha, Stjepana Tomića, Antu Babića, Marsela Šnajdera. Prvi jazz orkestar, *Bobby jazz*, osnovali smo 1928. godine. Imali smo

saksofon i bandžo. Svirao sam klavir. Muziku nam je u sedmom razredu Prve muške gimnazije predavala Anka Ivačić. Upevačkom horu kome je dirigovala, svirao sam klavir sve dok jednoga dana profesorka Ivačić nije zatražila da je zamijenim. Tako sam počeo da "mašem". Kasnije je s učenicama Ženske gimnazije napravljen mešoviti hor, pa bi preko ljeta odlazili na turneje po bivšoj Jugoslaviji. Izvodili smo djela Mokranjca, Slavenskog, Gotovca, Adamića, recitovali Kranjčevića, Zmaja, Šantića... U Makarskoj me je čuo profesor praškog konzervatorija i kompozitor František Picha i veoma se zainteresovao za mene. Kada je trebalo da odlučim gdje ću na studije, došao je u Sarajevo kod mog oca i insistirao da odem u Prag i studiram muziku.

PRAG: - Godine 1933. sam upisao filozofiju na Filozofskom fakultetu Karlovog univerziteta, a na Državnom konzervatoriju, kompoziciju i dirigovanje. Prag je bio pun jugoslovenskih studenata koji su se brzo uključili u društveni i politički život. U Prag su tih godina stigli, ili su se tu već nalazili Veljko Vlahović, Branko Krsmanović, Ivo Vejvoda, Zdenko Štambuk, Ivan Jakšić, Zora Gavrić, Ratko Pavlović... Studenti su bili podeljeni u dvije grupe: jedna je bila socijalistička, težila je čvršćem povezivanju s radničkim pokretom, rješavanju nacionalnog pitanja, demokratizaciji i promjeni postojećeg stanja, dok je druga bila prorežimski i nacionalistički orijentisana. Prvi su bili okupljeni oko udruženja Matija Gubec, u kojem sam bio i ja, i Udruženja studenata tehnike, a drugi, desno nastrojeni, ušli su u Srpsku ili Hrvatsku zadrugu... U Pragu sam poslije diplomskog koncerta s orkestrom Konzervatorija, odbranio doktorsku tezu na temu "Claude Debussy i muzički impresionizam, početak dekadense u muzici".

POVRATAK U SARAJEVO: - U Sarajevo sam se vratio 1938. Te 1938. je sa studija iz inostranstva stigao veliki broj mladih intelektualaca, pa je grad koji je godinama bio bez značajnijih kulturnih manifestacija, odjednom

živnuo. U okviru Sarajevske filharmonije pijanistkinja Matusja Blum, balerine Ana Rajs i Ubavka Milanković, likovni umjetnici Vojo Dimitrijević, Ismet Mujezinović, Danijel Ozmo, Roman Petrović, inženjeri Jahiel Finci, Emerik Blum, Šuica Salom, pisci Jovan Kršić, Boris Kovačević, Boro Drašković, pravnici Pavle Goranin, Mladen Cvitković, i drugi, osnovali smo umjetničko društvo Collegium artisticum. Organizovali smo horske recitacije, predavanja, multimedijске umjetničke večeri, izložbe... Nakon 6. aprila i sloma Jugoslavije, svi mi ljevičari okupljeni oko Collegiuma, zbog tajnih policijskih spiskova na kojima su se nalazila naša imena, morali smo u ilegalu. Razmišljali smo kako da se organizujemo, kako da onemogućimo odvođenja ljudi u logore. Gledao sam sarajevske Jevreje koji spuštenu pogleda, sa žutim trakama na lijevoj ruci, obilježeni, hodaju ulicama kao sjenke. Bio sam, priznajem, u strahu da me goniči ne prepoznaju, da me ne uhapsu i odvedu u logor zbog toga što ne nosim istaknuti "znak svoje vjere". Čim je uspostavljena vlast Nezavisne države Hrvatske, u sve sarajevske radnje koje su držali Jevreji i pravoslavci uvedeni su povjerenici. Moji roditelji su protjerani iz velikog lijepog stana u centru Sarajeva i živjeli kao podstanari kod jedne muslimanske porodice koja ih je lijepo primila i omogućila im da, preodjeveni u muslimansku nošnju, uz pomoć očevog nečaka, izbjegnou ustaški pogrom i da se preko Šplita i Mostara prebace u Italiju...

ODLAZAK U PARTIZANE: - Nije čudo da su se gotovo svi članovi Collegiuma priključili partizanima. Ja sam "otišao u šumu" 16. jula 42. Nas šestorica smo napravili dogovor da se nademo kod samostana na Bjelavama i probamo da se dočepamo Romanije. Sa lažnim planinarskim legitimacijama koje je, zahvaljujući svojoj školskoj drugarici koja je radila u Zubićevoj ustaškoj kancelariji, policijskim žigom ovjerila Vjera Bonačić krenuli smo, kao, na Crepoljsko, u planinarski dom. Pošto nam se to činilo najbezbednijim, dogovor je bio da po nas dođe taksi. Međutim, čovjek se

uplašio, pa smo Slaviša Vajner, Slobodan Princip i ja cio sat čekali dok Hasan Brkić ne stigne s novim. Na Crepoljskom su nas sačekali Avdo Hodžić, Branko Milutinović i krojač Mento. U početku smo izvodili diverzantske akcije, minirali pruge, a onda polako formirali partizanske odrede. Najprije sam bio zamjenik komandanta *Romanijskog bataljona*, pa onda komandant odreda *Zvijezda*. Ratovali smo i sanjali o slobodi. Sjećam se da smo moj najbolji drug iz gimnazije, Pavle Goranin i ja, te 1942., u podnožju Romanije, na Radio Berlinu jednom slučajno uhvatili Karajanovo izvođenje *Eroice*. Kada je završeno, Pavle je rekao kako je siguran da ću jednoga dana na beogradskom Kolarcu dirigovati *Eroicu*, a da će on sjediti u publici i uživati. Nažalost, nije dočekao. Poginuo je na romanijskim Bijelim Vodama u januaru 1944.

O PARTIZANSKOJ KULTURI: - U jedinicama NOV, partizanskim odredima, bataljonima i brigadama postojali su pjevački i recitatorski horovi i dramske družine. Izvodile su se pjesme iz Oktobarske revolucije, Španskog građanskog rata i starih seljačkih buna... Kasnije sam komponovao sam... Uglavnom partizanske pesme, među kojima *Romanijo visokoga visa*, *Ide Tito preko Romanije*, *Pesma bosanskih proletera*. Po tekstu Vladimira Nazora sam komponovao *Drug Tito*, *Sve što j' bilo pod pepelom*, *Pjesma o pesti*... Poslije Pete ofanzive, od Rodoljuba Čolakovića sam dobio zadatak da našeg velikog pisca, Vladimira Nazora, odvedem na sigurno do Vrhovnog štaba. Nazor je bio bolestan. Pričali smo o ženama, ali i o odnosu filozofa Šopenhauera prema njima. Osim mog ratnog imena Cigo, Nazor o meni ništa nije znao. Mislio je da je to skraćeno od - Ciganin. Zbog toga je bio zapanjen kada je vidio da ne samo da sam čuo za Šopenhauera, nego i da diskutujem o njegovoj filozofiji. U jednom trenutku, misleći da ga ne čujem, odmahnuo je rukom i za sebe prokomentarisao: "Eh, šta ovi komunisti napraviše od Cigana". Već je počelo da se smrkava, kada je stigao kurir i rekao mi da Nazora vodim na Milan-planinu, gde se nalazio

SALON OSKARU DANONU

Vrhovni štab. Tada sam prvi put vidio Tita.

OPRIREDBI UZ AVNOJ: - U Jajcu novembra '43. dobio sam čin majora. S Pozorištem narodnog oslobođenja dobio sam zadatak da spremim priredbu povodom drugog zasjedanja AVNOJ-a. Iz Splita su došli Ljubiša Jovanović, Mira Sanjina, Andreja Preger... Nikola Hercigonja je sa dječacima i djevojčicama iz sela oko Jajca napravio hor, a spremali smo i *Narodnog poslanika*. Bili smo oduševljeni... Shvatili smo da se iz naše teške višegodišnje borbe, stradanja i žrtve rađa nova država.

U SLOBODNOM BEOGRADU: - Jedno vrijeme sam 1944. s Pozorištem narodnog oslobođenja boravio u Bariju, gdje smo davali priredbe u pravom profesionalnom pozorištu. Zvalo se *Teatro Piccinni*. Krajem septembra smo dobili naređenje da se pripremimo za ulazak u Beograd. Dobio sam zaduženje da idem u Narodno pozorište, da formiram hor, orkestar i ansambl koji će izvesti svečanu priredbu povodom proslave velike Oktobarske revolucije. Spremili smo Šestu simfoniju od Čajkovskog. Nakon 20. oktobra, Pozorište narodnog oslobođenja je davalo priredbe tri puta dnevno – ujutro, popodne i uveče. Sala je uvek bila puna. Obnovili smo *Najezdu, Narodnog poslanika...* Dugo nisam vjerovao da ću u Beogradu ostati da živim. Mislio sam: tu sam privremeno, auskoro ću se vratiti u Sarajevo, nastaviti tamo gdje sam prije rata stao, obnoviti Collegium aristicum...

U SLOBONOM SARAJEVU: -U Sarajevo sam odletio ruskim vojnim avionom 8. aprila '45. Sarajevo jebilo razoreno. Kuća mog djeda je bila oštećena granatama i puščanim zrnima. Vratio sam se u ulicu svog djetinjstva, ali ovoga puta u uniformi pobjednika. Jedva sam čekao da vidim Vjeru Bonačić, djevojku u koju sam bio zaljubljen od prije rata. Vjerina majka nije bila oduševljena idejom da joj se ćerka uda za "tambur-majora", ateistu, ljevičara, još i Jevrejina. Vjera i ja smo otišli za Beograd gdje smo se vjenčali.

OSTVARENI REPERTOAR:

Oskar Danon je ostvario nekoliko vrhunskih izvedbi operских predstava i baleta. Propagirao je domaće operko i baletno stvaralaštvo: Paralelno s radom u operi, djeluje i kao simfonijski dirigent, a u ovom se domenu posebno afirmisao kao interpret moderne muzike. U njegovom kompozitorskom opusu ističu se borbene pjesme pisane za hor i soliste...Kao dirigent gostovao je širom Evrope u SAD, Aziji Kao javni radnik bio je prvi generalni sekretar Saveza kompozitora Jugoslavije, predsjednik Udruženja muzičkih umjetnika Srbije. Snimio je za ploče "Decca "RCA Victor" za "His Master's voice" i "Suprafon" klasična djela muzičkog stvaralaštva ali je pokazivao izrazitu naklonost i simpatije za moderna djela.

IZBOR IZ KRITIKA: "Le Figaro" 1957. nakon gostovanja Beogradske opere povodom otvaranja Pozorišta nacija u Parizu: *"Beogradska opera spremila je Masneovo djelo "Don Kihot" s velikim uspjehom. Predizanje zavjese bili smo malo skeptični. Došli smo da primimo izraze poštovanja, a dobili smo lekciju!... I trupa i orkestar su nas natjerali da se zamislimo. Kakva sigurnost palice Oskara Danona! Koliko gipkosti i dostojanstva kod izvođača kojima diriguje! Ovo veče ostavilo mi je u cjelini uspomenu na jedan savršen uspjeh, utoliko potpuniji što je bio neočekivan"*.

"Die Union", Leipzig, 1958. godine: *"Gosti iz Jugoslavije, Beograđanin Oskar Danon, fascinatni virtouz dirigensteke palice i nepopustljivi vaspitač orkestra. Rijetko smo u posljednje vrijeme čuli Gewandhaus orkestar da svira tako disciplinivano i savršeno kao sto smo čuli ove večeri... Ovdje se radilo na ostvarenju muzičkog i duhovnog, i to vrlo intenzivno"*...

SARAJEVO 1992.: - Aprila 1992. bio sam pozvan na promociju monografije o Collegium aristicumu. Učestvovao sam i na mitingu na kome su se okupili građani Sarajeva u znak podrške jedinstvenoj Bosni i Hercegovini. Odjednom, s brda su na nas zapucali Karadžićevi snajperisti. Pored mene je pala jedna žena. Bio sam užasnut. Kasnije, kada sam vidjeo kako

Sarajevo pod opsadom uporno demonstrira svoju širinu, hrabrosti i otpor pokušaju da ga unište i ubiju, nisam bio iznenađen, zato što taj grad poznajem, u njemu sam rođen. Izveo me prijatelj, nekadašnji član hora u Collegium aristicumu, partizanski general Džemo Šarac. Ubacio me u posljednji vojni avion koji je poletio iz Sarajeva za Beograd. Morao sam da se vratim, Vjera je bila teško bolesna. Umrla je u julu 1992. godine. Bila je užasno pogođena svim tim što se dešavalo u Jugoslaviji. Nakon njene smrti, napustio sam Beograd. živim u maloj kući koju sam naslijedio od Vjere u Baški na Krku.

OSKAR DANON Svetlani Hribar, Baška na Krku, 22. juna 2003.

"Sarajevo nije više ono moje, ni Beograd, ni Zagreb, ni Prag... ali *Eroika, Peta i Sedma, Deveta*, Bah, Mozart, Betoven, Smetana, Dvoržak, Čajkovski, Musugorski, Maler, Sostakovič, Prokofjev...ostali su ivijek isti. I moji. Za mene je uvijek, u svim teškim trenucima i velikim životnim iskušenjima profesionalni rad bio spas i pribježište.. On, i samo on, imao je moć da mi povrati vjeru u smisao života..."

"...Ne odričem se svojih političkih uvjerenja, niti svoje životne folozifije, niti svog pogleda na svijet... Ne odričem se ni svojih životnih stavova koji su, mislim, bili vrlo jasno naznačeni u mom umjetničkom radu... nemam nikakvu zadržku da kažem da duboko vjerujem da je upravo antifašistički pokret jedan od najsvjetlijih perioda u našoj novijoj istoriji. Zanimljivo je da nam se u svijetu priznaje a na našim prostorima osporava...."

Na Izornoj skupštini Akademije Nauka i Umjetnosti BiH u Sarajevu 19. septembra 2008. godine, su izabrani članovi van radnog sastava, državljani BiH koji žive u inostranstvu, a zaslužni su državljani Bosne i Hercegovine. "Osjećam se vrlo počašćenim što sam postao član ANUBiH, pogotovo jer sam Sarajlija. Smatram prirodnim da sam pozvan da budem danas ovdje", rekao je Oskar Danon.

49. Internacionalni teatarski Festival MESS u Narodnom pozorištu u Sarajevu, 16. oktobra 2009. otvorio je video linkom jedini preživjeli član osnivača Collegium aristicuma, dobitnik nagrade

"Zlatni lovorov Vijenac" MESS-a, Oskar Danon. Jer je Collegium aristicum roditelj Kamernog Tetra 55, a Kamerni teatar 55 roditelj MESS-a.

OSKAR O OSKARU: 2009. godine:

- Ko sam ja? Teško pitanje – još teži odgovor... Više ne znam ni ko sam, ni šta sam. Vjerovatno i ja patim od takozvane jugonostalgije. Svuda sam živjeo, radio po cijeloj Jugoslaviji. To je bila moja domovina. Nje danas više nema!

OSKAR O "KAD JA PODOH BEMBAŠU":

Jedan od sinonima za grad Sarajevo je svakako i stara sevdah pjesma "Kad ja podoh na Bembašu". Sevdah ili narodna, ova pjesma je najprepoznatljiviji muzički simbol grada, po kome Sarajlije sami sebe sa ponosom identifikuju, ali i po kome ih i drugi prepoznaju. Riječi pjesme su nam poznate...onakve kakve priliče jednoj ljubavnoj pjesmi, istina o neostvarenoj ljubavi, iz jednog prohujalog vremena, ali sa porukom uvijek aktuelnom. Ko je pisao riječi ove pjesme!? Ne zna se! Kao što se ne zna i većini narodnih - sevdah pjesama. Ko je osmislio melodiju – muziku!? ... Ni to se ne zna! Međutim, mi sarajevski, bosanski, sefardski Jevreji imamo jedan od, mogućih, odgovora! A imamo i ishodište za tu mogućnost, jer nam naše prisustvo u gradu, još od 1565.godine (o čemu je sačuvan pisani dokument iz protokola - zapisnika sarajevskog suda - sudišta) daje argument za moguću taj i takav odgovor. A to je, otprilike, i vrijeme kada nastaje pjesma *Kad ja podoh na Bembašu*. Ako vas put navede u bilo koju sinagogu u vrijeme tri hodočasna jevrejska praznika Šavuot, Sukot i Pesah, prepoznacete i vjerovatno iznenaditi se, da u dijelu molitve koja se čita i pjeva za te praznike, prepoznajete toliko karakterističnu i poznatu vam melodiju pjesme *Kad ja podoh na Bembašu*. Dio molitve koji se čita i pjeva na hebrejskom jeziku, a koji sačinjava pomenuti tekst, zove se *Seder Alel (Oda Hvale)* koja počinje hebrejskim riječima "Odeha ki anitani...". I pjeva se potpuno u melodiji koja je i melodija *Kad ja podoh na Bembašu!!!*

Zahvalnost: Maji Danon Đurić, kćerci Oskara Danona koja je ljubazno ustupila materijal za video obogaćenje homaža u Londonu.

Pripremio Mišo Marić

SALON TO OSKAR DANON

The selection of texts for the journalistic sketch on Oskar Danon has been taken from the book "Rhythms of Unrest" – an Autobiography that the Maestro dictated to the journalist Svetlana Hribar and the authorized post war interviews in the former Yugoslavia media.

BIOGRAPHY Oskar Danon, conductor, composer, musical director and pedagogue was born in Sarajevo on the 7th of February 1913. In 1938 he completed his musical studies of conducting and composition at Prague State Conservatorium. Simultaneously he was awarded the title of PhD in music at Charles University. Coming back to his homeland he conducted choirs, philharmonic and opera orchestras in Sarajevo. He was progressively spirited even during his school years and upon his return he joined the organizing of cultural life in the town; with a group of young intellectuals he formed Collegium Artisticum, an arts group. From the very beginning of the war in 1941 he took part in the National Liberation acting both in army functions and culture and arts. Following the liberation of Belgrade in 1944 he took over the management of the Opera in the National Theatre. His activities over the next 15 years contributed to the organizational setting of Belgrade opera, its artistic ascent and recognition both in Yugoslavia and abroad, attending numerous international festivals: Edinburgh, Wiesbaden, Florence, Paris, Vienna, Athens, Lausanne, The Hague, Amsterdam and other.

GROWING UP My father took his diploma from the Vienna Business School. The textile shops we had in Sarajevo were confiscated in 1941. My mother played piano so that music was present in our home from my earliest childhood. Christian Orthodox, Catholics and Muslims were visiting us on a regular basis and the question of ethnicity or religion was never raised. It was important only that they were not fascists. I grew up in the Despić Street opposite to Evropa Hotel. I went to the First Boys Grammar School where we had excellent left minded teachers. In 1928 we founded *Bobby Jazz*, the first jazz orchestra. We had a saxophone and a banjo. I played the piano. Our music teacher in the seventh grade of the First Grammar School for Boys was Anka

Ivačić. I accompanied on piano the choir that she was conducting until one day she asked me to stand-in for her. That is how I started "waving the baton". Later on a mixed choir was set up to tour former Yugoslavia during the summer performing music and reciting poetry by Yugoslav authors. When we were in Makarska, František Picha, a Professor at Prague Conservatory and a composer heard me. He was later instrumental to convince my father that I should study music in Prague.

PRAGUE In 1933 I enrolled the Philosophy Department at Prague Charles University and composition and conducting at Prague State Conservatorium. Prague was full of Yugoslav students who became involved in the social and political life of the city. The students belonged to two groups. The socialist one

aimed for closer relations with the workers movement; for solutions to the national issue; for democratization and change to the existing state of affairs. The other was a pro-government and nationalistically minded group. In the centre of the first group was the Matija Gubec Society to which I also belonged and the Students' Association of Engineering Sciences. The rightists, on the other hand respectively joined the Serb or Croat Association. After my graduation concert with the Conservatorium Orchestra I defended my doctoral thesis titled "Claude Debussy and impressionism in music, the beginning of music decadence".

COMING BACK TO SARAJEVO I came back to Sarajevo in 1938. Many young intellectuals came back that year bringing with them new life

to a town void of any significant cultural events for years. Musicians, ballet dancers, artists, engineers, authors, lawyers and others, many Jews and I among them, established the Collegium Artisticum Society. We organized choir recitations, lectures, multimedia artistic evenings, exhibitions etc. After the 6th of April 1941 and the fall of Yugoslavia all of the left minded members of Collegium Artisticum had to go underground because the police held lists with our names. We had to find a way to organize ourselves and to prevent people from being taken to camps. I was watching the Sarajevo Jews walking the streets as shadows with their eyes to the ground marked by yellow strips on their left arms. I admit that I was afraid that the pursuers if they recognized me might imprison me and take to a camp because I did not wear the distinct "sign of my religion". As soon as the

Independent State of Croatia was established their agents were placed to all Sarajevo shops owned by Jews and Serbs. My parents were thrown out from their comfortable big flat in Sarajevo centre to live as subtenants with a Muslim family. Being good people, that family enabled my parents, with the help of my father's nephew, to flee from Ustasha's pogroms dressed as Muslims and reach Italy via Mostar and Split.

JOINING THE PARTISANS It was no wonder that almost all Collegium Artisticum members joined the Partisans. I did it on the 16th of July 1942. Six of us were supposed to meet at Bjelave monastery in an attempt to reach Romania Mountain. With false ramblers IDs that Vjera Bonačić managed to authorize by a police seal thanks to her school friend who had worked in Zubić Ustasha office

we set off as if we were going to the chalet at Crepoljsko. It seemed to us that going there by a taxi would be the safest way, but the man got frightened and did not come, so that Slaviša Vajner, Slobodan Princip and I had to wait for an hour for Hasan Brkić to come with another one. Avdo Hod'ić, Branko Mikulić and Mento the tailor were waiting for us at Crepoljsko. We started with acts of sabotage and gradually we formed the Partisan Detachments. First I was a Deputy Commander in Romania Battalion and later the Commander in Zvijezda (The Star) Detachment. We fought and dreamt of freedom. I remember that once in 1942 sitting with Pavle Goranin, my best school friend at the foot of Romania Mountain the two of us came by pure chance upon performance *Eroica* conducted by Karajan on Radio Berlin. When it ended Pavle told me that he was certain that one day I would be conducting *Eroica* at Belgrade Kolarac Hall and that he would be enjoying it sitting among the public. Regretfully he did not live to experience it. He was killed at Romanija Bijeje vode in January 1944.

ABOUT CULTURE IN PARTISANS Singing and reciting choirs and drama performing groups existed in the Partisan units of People's Liberation Army. Songs from October Revolution, Spanish Civil War and Peasants Uprising were performed. Later I started composing mainly Partisan songs. Following the German Fifth Offensive, Rodoljub Čolaković entrusted me with the assignment to bring our big author Vladimir Nazor safely to the Supreme Headquarters. Nazor was ill. We talked not only about women but also about great philosopher Schopenhauer's view on them. Except for my war nickname Cigo Nazor knew nothing about me. He thought that the nickname referred to Gipsy. He was therefore surprised that not only that I had heard about Schopenhauer but also could discuss his philosophy. When he thought I could not hear him he waved his hand and murmured to himself: "Well, well, unbelievable what these communists have done with the Gipsies". It was getting dark when a messenger arrived to tell me take Vladimir Nazor to the Supreme Headquarters at Milan Mountain. Then I saw Tito for the first time.

TRIBUTE

IN THE LIBERATED BELGRADE In 1944 I stayed for a while with the Theatre of Peoples' Liberation Theatre in Bari where we performed in a real professional theatre, The Teatro Piccini. By the end of September an order came to get ready to enter Belgrade. I was charged with the formation of a choir, an orchestra and an ensemble in the Peoples Theatre the objective of which was the performance by which to celebrate the great October Revolution. We prepared Tchaikovsky's Sixth Symphony. Following the 20th of October there were three performances a day in the Peoples Theatre – morning, afternoon and evening. The hall was always packed. We restored performances such as: *Najezda* and *Narodni poslanik*. For a long time I could not believe that I would be staying to live in Belgrade. I thought: it is just temporarily, I will be going back to Sarajevo soon to continue from where I was before the war; I will re-establish Collegium Artisticum. ...

IN LIBERATED SARAJEVO I flew to Sarajevo onboard a Russian army plane on the 8th April of 1945. Sarajevo was ruined. My grandfather's house was damaged by shells and gun bullets. I went back to the street of my childhood, this time, though in the uniform of a victor. I could not wait to see Vjera Bonačić, the girl I was in love from the time before the war. Vjera's mother was not too happy to have her daughter married to a "fiddler-major", a left minded atheist and a Jew to all that. Vjera and I went to Belgrade to get married there.

THE ACCOMPLISHED REPERTOIR Oskar Danon accomplished several top ranking opera and ballet productions. He was promoting national creativity. Simultaneously with his work in opera he was conducting the symphony orchestra putting special emphasis on the interpretation of modern music. Standing out in his composing opus are war songs written for choir and soloists. In his capacity of a conductor he visited countries all through Europe, USA and Asia. His public functions included: The first General Secretary of Yugoslav Composers Union; President of Serbia Association of Music Artists. He was recording classical music for *Decca*, *RCA Victor*, *His Master's Voice* and *Suprafon*; he was very inclined to modern works of music as well.

SELECTION FROM REVIEWS: "Le Figaro" 1957, following the visit of Belgrade Opera to celebrate the opening of The Theatre of Nation in Paris: "*The Belgrade Opera prepared Massenet's Don Quixote with great success. We were a bit sceptical before the performance. We came to be paid respect but we were given a lecture! ... Both the company and the orchestra made us think. How safe is the baton of Oskar Danon! How flexible and imposing are the performers! On the whole I will remember this evening as an outstanding success, the more so because it was unexpected*".

"Die Union", Leipzig, 1958 "*The guest from Yugoslavia, Belgrade, Oskar Danon is a fascinating virtuoso with his conductor's baton and an uncompromising educator of the orchestra. We have not heard often recently The Gewandhaus Orchestra playing so superbly and with such discipline as they did it this*

evening... It was a musical and spiritual achievement, a very intensive one..."

SARAJEVO 1992 April. I was invited to the launch of the monograph on Collegium Artisticum. I took part in the rally of Sarajevo citizens giving support to United Bosnia and Herzegovina. All of a sudden Karadžić's snipers started shooting from the surrounding hills. A woman next to me fell. I was horrified. Later when I saw how the besieged Sarajevo demonstrates its generosity, courage and resistance to destruction and killing I was not surprised because I know the town; I was born there. Partisan General Đemo Šarac, former member of the Collegium Artisticum choir took me out of the town to the last army plane leaving Sarajevo for Belgrade. I had to go back. Vjera was very

ill. She died in July of 1992. She was very upset by everything that was happening in Yugoslavia. I left Belgrade after she died. I live in a small house that Vjera left me at Baška on the island of Krk.

OSKAR DANON Svetlana Hribar, Baška on Krk, 22 June 2003

"Sarajevo is not my city any more, nor is Belgrade, nor Zagreb, or Prague ... But Eroica, the Fifth. The Seventh, the Ninth, Bach, Mozart, Beethoven, Smetana, Dvorak, Tchaikovsky, Mussorgsky, Mahler, Shostakovich, Prokofiev and many others remained unchanged. Mine. Whenever facing difficult moments and major predicaments I found salvation and refuge in my professional work all through my life."

* * *

"I do not renounce my political convictions nor my credo or my views about the world. I do not renounce my thoughts about life which are very clearly indi-

cated in my creative work, I think. I do not hesitate at all to say that it is my profound belief that the Antifascist movement was one of the brightest periods in our recent history. Interestingly we gained worldwide recognition for this, but denied at home."

* * *

At the meeting of the B&H Academy of Science and Arts (ANUBiH) held on the 18th of September 2008 in Sarajevo elections were held to appoint non executive members of the Academy who are B&H meritorious citizens living abroad. "I feel very privileged to become a member of ANUBiH, the more so because I am from Sarajevo. It seems to me that it is just natural that I should be here today", Oskar Danon said.

* * *

Oskar Danon, the only surviv-

ing member of the Collegium Artisticum, the recipient of MESS "Golden Laurel Wreath opened by video link The 49th MESS International Theatre Festival in The People's Theatre in Sarajevo on the 16th of October 2009. This is because Collegium Artisticum is the parent of the Kamerni Teatar 55, and Kamerni Teatar 55 is the parent of MESS.

OSKAR ABOUT OSKAR in 2009 Who am I? It is a difficult question – the answer is even more difficult ... I do not know any more who or what I am. I also probably suffer from Yugoslav nostalgia. I lived and worked all over Yugoslavia. That was my homeland. It does not exist any more!

OSKAR ABOUT THE SONG "KAD JA PODOH NA BEMBAŠU" One of the synonyms for the town of Sarajevo is this old song. This folk song is the best recognizable musical symbol of the town; people from Sarajevo proudly identify themselves with it but others also recognize them by that song. The known wording is appropriate for a love song, an unfulfilled love it is true, from days gone by but with an always relevant message. Who wrote the wording to this song? It is not known! Just the same as is the case with most folk songs. Who created the melody – the music? This also is not known! Nevertheless, we – the Sephardic Jews of Sarajevo, Bosnia might have one of the possible answers! The foundation for that argument is our presence in the town since 1565 (as indicated by a written document of Sarajevo court). That coincides with the time of this song origin. Should you happen to be in the synagogue during any of the Jewish pilgrimage holiday Shavuot, Sucot or Passover you would recognize and probably be surprised to hear in a part of the prayer read and sang for these holidays the distinctive melody of *Kad ja podoh na Bembašu* song. A part of the prayer read and sang in Hebrew for Rosh Hahodesh and for Passover. It starts with Hebrew words "Odecha ki Anitani..." the melody of it is identical to the melody of *Kad ja podoh na Bembašu!!!*

Thanks to Maja Danon - Đurić, the daughter of Oskar Danon, who was so kind as to make available to us the video material we used

Prepared by Mišo Marić

IZ NAŠIH ŽIVOTA

NAŠ DOLAZAK

Drugog novembra 2009 je 17 godišnjica našeg dolaska u Veliku Britaniju. Na ovaj dan uvijek mi se jave grozna sjećanja. Događaj, za koji naši prijatelji, zemljaci, u šali kažu da su u Britaniju ušli bez pasoša samo Vikinzi, William Osvajač i..... Ungari. Lako se danas tome smijati, ali tada 2. novembra 1992...

Tog sada već davnog, drugog novembra 1992 u rano jutro smo se obreli na Budimpeštanskoj stanici...pospani, puni neizvjesnosti u našu budućnost, budućnost naše djece....dodajemo kroz prozor kupea naše na brzinu pokupljene stvari (za koje mislimo da će nam trebati) u putnim torbama, koje djeca uredno slažu i na kraju dodajem i ručnu torbu. Kad smo Dragan i ja izašli iz vagona, odmah primijetismo da ručne torbe nema..., a u njoj svi naši pasoši, dokumenti (srećom, avionske karte su bile u Draganovom džepu...Srušio nam se svijet...šta sada, kuda sada... trčimo, kao lude unaokolo, tražimo po vagonima... vozovima... ništa... tek sada nam se odmotava film .. motali su se onuda kojekakvi ljudi, vikali "taxi", "taxi", ali očito nisu bili svi taksisti. Oni su sačekali pogodan trenutak naše nepažnje i ... Lopovi znaju svoj posao.... Imali smo sreću da nas je jedna starija gospođa, Budipeštanka iz tamošnje jevrejske organizacije dočekala i "uzela pod svoje". I umjesto da se obrenemo u aerodromskom hotelu da se odmorimo do polijetanja aviona za London, tumarali smo po beskrajno dugim kolosjecima budimpeštanske željezničke stanice, tražili torbu. U tim trenucima još nismo bili svjesni da je torba zapravo ukradena. Taj lik i tu osobu neću nikada zaboraviti. Imala je preko 80 godina (to nam je ona rekla), nije krila godine, a nije ni trebalo; malešna, krhka, imala sam dojam da ju je lagani povjetarac mogao oduvati; lice mladalačko. Svaki ulaz u

vagon izazivao je napor; dizanje noge "do vrata" (jer kompozicija sa kojom smo doputovali, više nije bila na peronu). Ona je to činila sa nevjerovatnom lakoćom. A kako i ne bi; bila je poznata balerina. Verali smo se tako po vagonima, koji su već bili odvučeni stotine metara od perona i u svaki u koji bi se

popeli nam se činilo da smo "baš sa ovim došli"- kakav očajnički osjećaj i nada da bi "baš u ovom" mogla biti torba.

Dok smo tako lutali po kolosjecima, pričala je o sebi, o njenom životu - malo, ne puno, a i da jeste nismo se mogli u našoj mucu skoncentrisati na njenu priču. Uspijevala je sa nevjerovatnom sugestivnošću da u nas, u tim teškim i neizvjesnim trenucima, ulije optimizam i vjeru da će se na kraju ipak sve dobro završiti. Kad smo na naše insistiranje, ne na njeno, odustali od traženja po vagonima, obreli smo se u još uvijek postojećoj Jugoslovenskoj ambasadi. Tu nam dade nekakav jadan A4 list, koji je predstavljao zajednički pasoš za nas četvoro. Nikada nisam vjerovala da će nas pustiti u UK sa tim papirom. Gospođa nas ubjeđuje da hoće. Još samo jedna sitnica; moramo "posjetiti" budimpeštanski "SUP". Nas dvoje, naš stariji sin, petnaestogodišnjak i mladi devet godina... nikakvi smo, nenaspavani, ne možemo ni da jedemo ni pijemo... čekamo po hodnicima SUP-a države u tranziciji (to je priča za sebe)

da dobijemo nekakve papire, valjda propusnice. Nikoga ništa ne razumijemo. Da nje nije, te gospođe, ne znam šta bi... Tu su nas slikali kao kriminalce, i tad mi je tek postalo jasno zašto smo tu; pa bili smo ljudi bez identiteta., nikakve isprave nismo imali, sve je "otišlo" sa torbom. Avionska karta nije ID. Dobismo papire sa najnovijim fotografijama. Bacili smo ih prvom

prilikom. Svugdje nas čudno gledaju, ali nas puštaju, ne prave probleme, šta ćemo im tamo, dosta im je njihovog tranzicijskog belaja. A i znaju da se nemamo gdje vratiti. Tamo, u Jugoslaviji, je rat. Poletili smo oko 2 poslije podne. Let nikad duži u životu, nas dvoje niti govorimo, niti romorimo... jada djeca pokušavaju se normalno ponašati.. U tim trenucima su sigurno brže odrastala.

Stigli smo u London, put kroz duge hodnike od aviona do aerodromskog šaltera, dug kao vječnost, a samo jedno pitanje u glavi; šta sada, hoće li nas pustiti? Šta ako nas ne puste... otegli se redovi pred šalterima, ima i naših, sklanaju se od rata, kao i mi ...a mi pored svega toga još nemamo ni pasoša... Velika neizvjesnost pomiješana sa strahom. Ništa gore od čekanja u strahu i neizvjesnosti. Dodosmo na red, naš stariji sin, sa srednjoškolskim poznavanjem engleskog, pokušava objasniti, a služi se i rukama da su nam ukradeni pasoši... iznenađen pogled službenika (rat u Jugi je tek počeo, mi smo im vjerovatno jedan od prvih slučajeva) ali

6
nastavlja revnosno da obavlja svoju dužnost, postavlja razna pitanja, ne sjećam se više bila su rutinska u takvim situacijama. Ali znam da smo svi zajedno odgovarali, upadali smo jedni drugima u riječ, vjerovatno smo davali i kontradiktorne odgovore, ja koja nisam imala pojma sa engleskim govorim Draganu, šta da odgovori, a on znao engleski malo više od ništa, spetljao se, vidi se da hoće "u zemlju da propadne"- nije navikao da prelazi granice kao izbjeglica... a stariji sin Saša, stalno ubacuje - "tata osmijeh", i sada kad se toga sjetim uhvati me drhtavica... to je bilo za nas sve grozno, mizeran osjećaj poniženosti... Na kraju službenik nam daje privremene vize za ulazak; Dragan dobije prvi za sebe i hoće da pobjegne sa šaltera (sjećate li se crtanog filma "Gustav" i njegovo "Urrraaaa..", kad je krenuo na trci prvi bez startnog znaka). Nije jadan u uzbuđenju očekivao da svi ponaosob trebamo dobiti taj papir. Mislio je da je jedan za sve, kao onaj A4 iz Jugo-ambasade. I, tako je našim mukama u toj epzodi došao kraj. Izlazimo iz "zabranjene zone" onako izmrcvareni i onda kao da me je sunce obasjalo; dočekuje nas jedan čovjek sa ugovorenom tablicom za raspoznavanje. Zнала sam samo da se zvao Branko. Njegovo nasmiješeno lice ukazivalo ja da nas čeka sa dobrodošlicom. Prvi osmijeh (ili drugi, onu gospođu ne smijem zaboraviti) na nečijem licu, poslije toliko muka. To nikada neću zaboraviti, ne znam da li sam ikada rekla šta je to meni, nama značilo. I tako je toj epzodi došao kraj, da bi odmah počela slijedeća, koja traje eto već sedamnaest godina.

...
I pored nekoliko pokušaja, nikad nismo uspjeli da saznamo ime one gospođe u Budimpešti, niti da stupimo u kontakt sa njom. Vera Ungar

FROM OUR LIVES

OUR ARRIVAL

On the second of November 2009 was the seventeenth anniversary of our arrival in the UK. That date always brings back awful memories to me. When referring to that event jokingly our friends say that only the Vikings, William the Conqueror and ... the Ungars entered Britain without a passport. It is easy to make jokes about that now, but then, on the second of November 1992. ...

So many years ago, in the early morning of that second of November we were at Budapest train station. Sleepy, uncertain of our future, of the future of our children; Dragan and I were handing over through the train carriage window bags containing hastily collected things (that we considered necessary) to our children. They neatly piled them onto the floor of the platform. The last thing was the handbag. Coming out from the carriage Dragan and I noticed immediately that the handbag with all our passports and other documents was missing (luckily our air tickets were in Dragan's pocket). Our whole world tumbled down. What to do now? Where to go? Like fools we ran around searching the carriages, the trains – nothing. Only then we brought back the images. Various people had been walking around shouting “taxi, taxi”. Obviously not all of them were taxi drivers. They waited for the moment of our weakened attention and ... The thieves are good at their job.

...
Luckily we were met by a senior Budapest lady from the local Jewish community who took us under her wing. Instead of going to the airport hotel in which we were supposed to rest before our flight to London we walked the endlessly long tracks of the Budapest railway station in search of the handbag. We were not aware yet that the handbag had been stolen. I will never forget that face or that character. She was over eighty (she told us so). She did not hide her age and there

was no reason to do so. It seemed that the slightest of winds could blow away this small fragile woman with a young looking face. Every climb to a carriage meant an effort for her. She had to lift her leg “to her neck” (because the train that we came with was not on the platform any more). She did it with ease. The explanation for this was that she had been a well known ballet dancer. Thus we climbed the carriages that were moved several hundred meters away from the platform. Every carriage we entered seemed to us to be “the very one that we came in” – a despairing feeling and hope that the bag might be in “that very one”.

While walking the rails she told us things about herself, about her life – just a bit, not too much, but even if it were so we would not have been able to concentrate on it, troubled as we were. During these hard and anxious moments amazingly suggestive she managed to fill us with optimism and faith that eventually everything will be well. We insisted - she did not, to give up the search of the carriages. Then we went to the Yugoslav embassy that still existed at that time. We were given an A4 sheet of paper – meant to be a joint passport for the four of us. I could not believe that they would let us enter the UK with that piece of paper. The lady argued that they would. There was another small detail to do – we had to “visit” the

Budapest Police. The four of us, Dragan, I, our older fifteen years old son and the younger nine years old one were all feeling down, lacking sleep, not able to eat or drink but we had to wait in Police corridors of a country in transition (a whole separate story) to get some documents, presumably passes. We understand nothing they tell us. If it were not for that lady, I do not know what might have happened. They took our photographs, as if we were criminals, and only then it occurred to me why we were there; we were people with no identity, we had no ID whatsoever; everything “vanished” with the handbag. Air ticket is not an ID. We received the documents with the latest photographs; we through them away at the earliest opportunity. Everybody looks at the four of us, but they let us go. They make no problems; they do not need us, they have enough with their transition trouble. We left at about 2 o'clock in the afternoon. It was the longest flight of our life. The two of us never utter a word.

Our poor children try to behave in a normal way. It is certain that they matured more quickly during those moments. In London the way from the plane to the airport immigration desks was longer than eternity with only one question on our minds: what will happen, will they let us go? What if they do not? The lines to the desks are huge; some of the people in those lines are our compatriots, fleeing the war as we do. But in addition to that we do not have our passports. Huge concern mixed with fear. We got to the desk. Our older son with his school knowledge of English and with the use of his hands tried to explain that our passports were stolen. The officer looked at us with surprise (the war in Yugoslavia had just began and we

probably were one of his first cases) but he readily continued with his job, asked various questions that I do not remember any more – they were routine for such situation. I only know that we answered in unison, interrupting one another; our answers sometimes in contradiction probably. Not knowing any English I was telling Dragan what to tell and Dragan new a bit more than nothing of English was completely perplexed that “he could have sunk through the floor”; he was not used to cross the borders as a refugee. Sa{a, our older son kept repeating : “A smile, Dad”. I start trembling even now, when I think of it. That was an awful feeling of humiliation for all of us. We were eventually given temporary entrance visas. Dragan was the first to get it and was ready to run away from the immigration desk (do you remember the cartoon “Gustav” character who shouted “oorraa” and started running without the starting signal for the race). In his excitement the poor man did not expect that each of us should get that document. He thought that one was for all of us, same as the A4 paper from the Yugoslav embassy. That was the end of our plight in that episode. We got out from the “banned Zone” distressed but than as if the sun started shining – a man with the agreed note was waiting for us in the hall. I knew only that his name was Branko. His smiling face was the best welcome to us. The first smile (the second - I have to mention always the Budapest lady) after all these troubles. I will never forget this. I do not know whether I have ever mentioned what it meant to me, to all of us. Immediately after that episode, the next one started to last to this day for seventeen years now.

...
In spite of several attempts we never managed to learn the name of the Budapest lady, or to get in touch with her.

Vera Ungar

*Ponekada nam se dešavaju stvari koje nismo mogli predvidjeti, ponekad, prosto neobjašnjivo, nabasamo na informacije o nama poznatim osobama, o događajima i epizodama iz njihovih života koje nam nisu bile dostupne desetinama godina. I na žalost, ponekad su te epizode dramatične, pa i tragične. Desilo se nešto tako našem članu Dejanu Stojniću koji je neočekivano naišao na ispovijest svog djeda Monija Altarca, koju je ovaj davne 1955 i 1956 g. ispovijedao u pisaču mašinu Dejanovog oca Slobodana Bode Stojnića. Redakcija SaLona je uz Dejanov pristanak odlučila da objavi ova sjećanja u četiri nastavka, kako su i zabilježena. Žestok razlog za ovu odluku redakcija je imala u činjenici da se radi o ličnom svjedočenju preživjelog jedne od najsurovijih zločinačkih epizoda II Svjetskog Rata, epizoda kada se čovjek najviše udaljio od humanizma, možda i više od onoga kuda je zagazio njemački nacional-socijalizam. Ovo zbog toga što ovdje zločin, masovni zločin, nije bio industrijaliziran, već je bio ličan i pojedinačan, unatoč svojoj masovnosti. Ta epizoda se zove **Jasenovac**. Za one koji ne znaju ili koji su premladi, pa im niko nije ispričao, **Jasenovac** je gubilište nezamislive surovosti, koje su hrvatski ekstremni nacionalisti – rukama svojih dželata – Ustaša, ustanovili i u kome su počeli svoju zločinačku rabotu još 1941 g, dakle prije mašinerija nacističkih logora istrebljenja, sa ciljem konačnog razračuna sa Srbima, Jevrejima, Ciganima, ali i rodoljubivim Hrvatima. Ukupni broj žrtava se izražava 6-to cifrenim brojkama. Ove priloge treba shvatiti kao protest protiv svih onih pokušaja koji su dolazili i koji će vjerovatno dolaziti sa samog vrha nove države Hrvatske, da se veličina tragedije umanji, pa čak i da se izjednače zločinac i žrtva.*

SALOMON MONI ALTARAC: SJEĆANJA IZ JASENOVCA

- NASTUP -

Neko je pobjegao iz logora. Ili je pokušao to da učini. Ili je ukrao komad hljeba. Ili je ...

Ili je brojno stanje zatočenika isuviše poraslo.

Svuda oko žice postavljaju mitraljeze. Ili oko onog mjesta gdje će da se vrši odmazda. Ustaše stavljaju šljemove na glavu.

Vika. Psovke. Batinanje. Pucnjava.

- Pred barake !

- Pred barake !

- Pred barake !

Zbijaju nas u jednu gomilu. Nije nas uvijek isti broj. Nekada bude četiri stotine. Nekada četiri hiljade i više.

Postrojavamo se. čekamo.

Tada nailaze ONI. Njih pet-šest glavnih. I desetak onih nižih. Koljača.

- Zatočenici !

Najčešće ništa i ne objašnjavaju.

- Jedan, dva, tri , četiri, pet, šest, sedam, osam, devet, deset.

IZADI!

- Izadi !

- Izadi !

Svaki deseti. Nekada svaki peti. Ili svaki treći.

Ti napuštaju logor? Ne, ti zauvijek ostaju tu.

To je nastup. Zapravo, jedan od njih. Jer svaki je malo drugačiji. I surov i strahovit na svoj način.

Jedan sam od rijetkih nesretnika koji su proveli pune četiri godine zatočeni u jasenovačkom logoru. Kako smo ga zvali – logoru uništenja. Za to vrijeme proživio sam mnogo nastupa.

Posljednji je bio trideset i šesti po redu. Trideset i šest čekanja u stroju. čekanja koja su se otezala u vječnost. Na pljusk, u blatu do koljena, pod usijanom zvijezdom, u zoru, u noć. Peti. Deseti. Peti. Deseti.

Bilo je to – bogu plakati.

Ovo je pričao jednom nastupu. Za mene – najtežem. A mislim i za druge. Za nas četiri stotine. Srba i Jevreja.

Bilo je rano proljeće, druga godina logorovanja. Radio sam u mehaničkoj radionici. Pored nje bile su još lančarija, bravarija, kovačija. Nas zatočenika nekoliko stotina. Sa mnom, na jednim kolima, radio je Maks Samlajić, Jevrejin. Zapravo, njegovo prezime je bilo Šomleji. Maks Šomleji. Otac mu je bio Poljak, poljski Jevrejin. Živio je u Bosanskom Brodu godinama, pa su ga nazvali Samlajić. I tako je ostao i ovdje u logoru.

Sa nama je radio još jedan zatočenik, bojadžija. Bojio je kola. Bio je dobar majstor. Hrvat po narodnosti. Ne bih se više mogao sjetiti kako se zvao.

Jedne večeri završismo jedna kola. Ujutro ih je trebalo isprobati. Spremili su se Maks i bojadžija. I jedan ustaša, zastavnik. Kao pratnja.

Prije nego je krenuo, Maks je došao do mene.

- Moni, hoćeš li ti sa nama na probu?

- Ne Maks - rekao sam – ne osjećam se danas nešto dobro. Krenite vas dvojica. Zaista, od sinoć se nisam osjećao dobro. Na mahove me hvatala nesvjestica. A rado bih pošao s Maksom.

Maks je ćutao. Učinilo mi se da hoće još nešto da mi kaže, ali se ustručava.

- Amožda će ti bolje biti kada izidemo iz ove žice. Na svjež vazduh.

- Ne, Maks, ne vjerujem da će mi biti bolje.

Više ništa nije rekao. Samo, kada smo se pozdravili, jako mi je stegao ruku. Jače nego obično.

To je bilo oko sedam sati ujutro. Oko deset u radionicu je uletio ustaški zastavnik Nikola Hiršberger. Odmah sam znao da nešto nije u redu. Dojurio je do mene.

- Ti, jesi li znao dasu Samlajić i bojadžija jutros otišli na probu? – gotovo je viknuo.

- Znao sam – odgovorio sam – Zvali su i mene da pođem sa njima.

- Tako. A jesi li znao da će pobjeći?

- To nisam znao.

- E, značeš!

Naglo se okrenuo i pošao ka izlazu. Na vratima je za trenutak zastao. Dreknuo je:

- Banditi! Ubili su pratioca!

Pretrnuo sam.

Sada je bilo razumljivo jutrošnje Maksovo držanje. I – zažalio sam što nisam krenuo s njim.

Bilo je pola jedanaest kada su oko počeli da postavljaju mitraljeze. Ustaše su stavljali šljemove na glave.

NASTUP !

U jedanaest naletjelo ih je nekoliko, kao divlji psi.

- Napolje !

- Napolje !

- Napolje !

- Majku vam banditsku !

- Hoćete da bježite, je li?

I tukli su. žilama, šmajserima. čime su prije stigli.

Konačno, postrojili smo se. Lančarija, bravarija, kovačija i mehanička radionica. čekali smo.

Vrijeme je prolazilo.

Bilo je rano proljeće. Nije bio hladan dan. A mene je hvatala drhtavica.

Pola dvanaest.

Dvanaest.

Pola jedan.

U početku smo se malo sašaptavali. Jedan drugog smo hrabrili, tješili. Kao laki povjetarac kroz stroj bi na mahove provejavao žamor.

Naročito kada bi se ustaše malo odaljili od nas. Ali, kako su sati prolazili, sve je manje bilo sašaptavanja. Pa i kada bi ustaše bili dalje od nas. Pa – i kada ih nije nikako bilo. Negdje poslije dva, zavladao je potpuna tišina.

Nijemi stroj zatočenika stajao je nepokretan, mrk, pritisnut crnom neizvjesnošću svakog idućeg trenutka.

Bilo je teško ovo čekanje.

Pola tri.

Na vratima ustaškog povjereništva pojavio se komandant logora Ivica Matković. Iza njega Luburić. Posmatrali su nas nijemo jedno vrijeme. Zatim su se uputili prema nama. Na desetak metara

od stroja stali su. Onda je Luburić prišao bliže.

- Srbi i Židovi na jednu stranu, katolici i muslimani na drugu! Nije viknuo, nije se izderao kada je ovo rekao – kako on to obično zna. Ne, rekao je to mirnim, čak bi se moglo reći, tihim glasom. Ali je to utoliko strašnije djelovalo na sve nas. Ja sam se osjetio kao da me je neko udario maljem po glavi. - Hajde, brže!

Kraj mene u stroju, stajao je Miloš Urošević, kovač. Čovjek nevjerovatne fizičke snage. Koliko sam puta zaželio da sam snažan kao Miloš. Činilo mi se da bih se mnogo sigurnije osjećao, i ovdje, u logoru.

Kada je palo naređenje da se razdvojimo, pogledao sam Miloša. To je bilo više instinktivno. Kao da sam od njega očekivao pomoću ovom teškom trenutku. Ali me je spopala jeza kada sam vidio kako Miloš izgleda. On je okrenuo glavu prema meni. Rekao je tiho:

- Moni, neće biti dobro ...

Radio sam sa Milošem već toliko vremena i mnogo sam ga cijenio. Kao druga i kao čovjeka. Ali to nije uvijek bilo tako. Bilo je dana kada sam ga se malo i pribojavao. Osjetio sam kako je nekoliko puta pokušao da mi se približi. U meni se pojavila sumnja u njegove dobre namjere. Razgovarao sam sa njim prijateljski, ali sam se uvijek držao na nekom odstojanju. Sve do jednom. Do jednog nastupa.

Jedan zatočenik, radeći na logorskoj ekonomiji, uzeo je komad hljeba i četvrt kilograma maslaca. Pokušao je da to prebaci preko ograde, ženama. Uхватili su ga. Zatvorili u Zvonaru.

NASTUP!
Tada je komandant logora bio Ivica Brkljačić. Stajao je kod stola. Sa strane, vezan, stajao je zatočenik koji se usudio da prebaci ženama hljeb i maslac. - **ZATOČENICI!**

Obadvjema rukama komandant logora držao je šmajser koji je bio ostavljen na sto.

- Svima vama je dobro poznato kako prolaze oni koji se usude da uzmu nešto sa ekonomije. Određujem da se ovaj ovdje išiba pedeset puta. Onaj zatočenik koji izvrši moje naređenje, primiće hljeb i

maslac.

Prestao je da govori. Oštrim pogledom prelazio je preko naših redova.

- Ko se javlja?

Niko se nije javljao. Komandant je povisio glas:

- **ZAR SENIKO NE JAVLJA?! U tom trenutku pritekao je u pomoć ustaški zastavnik Nikola Hiršberger:**

- Ja predlažem da to učini zatočenik Urošević! Kao i sada, Miloš je stajao u redu odmah do mene. Osjetio sam, kada je Hiršberger pomenuo njegovo ime, da se gotovo primjetno stresao. Pobljedio, gledao je u jednu neodređenu tačku pred sobom.

A onda je istupio iz stroja. Ali nije krenuo prema zatočeniku koji je čekao sa strepnjom. Stupio je pravo pred komandanta logora:

- Gospodine komandante, ja ga

ne mogu tući, pa, evo, ako treba moja glava ...

Ivica Brkljačić se zagledao u Miloša kao da ga sada prvi put vidi pred sobom.

- Glava - rekao je.

- Glava. – jedva čujno ponovio je Miloš.

- Marš nasvoje mjesto. Večeras se javi u zapovjedništvo!

Miloš se vrati u stroj. Sada, kada je stajao kraj mene, učinilo mi se kao da je nekako naglo porastao. Bio se sav zacrvnio u licu. Kao da se nečega zastidio. Komandant logora strpljivo je čekao.

- Ko se javlja?
Niko se nije javljao. Niko od nas četiri hiljade zatočenika. Ljudi od kojih je većina bila deformisana od iscrpljenosti i gladi. Ali – još uvijek ljudi!

Osim jednog. Negdje iz sredine stroja začuo se piskav glas:

- Ja se javljam!

Pred stroj je izišao čovjek koga ja ranije nisam primjećivao u logoru. Sada sam se zagledao u njega. Zagledale su se u njega četiri hiljade pari očiju. četiri hiljade prijetećih pari očiju. Da ne zaborave kako taj izgleda. Počelo je kažnjavanje.

Više nesrećnika stajao je komandant logora. Kada je ovaj primio prvi udarac i nije pisnuo, komandant se izderao: - Broj, majku ti lopovsku! Brojaćeš do pedeset!

Fiju!

- Dva.

Fiju!

- Tri.

Prevario se komandant logora Ivica Brkljačić. Zatočenik nije broja do pedeset. Ne zato što nije htio ...

Broja je do – sedam. Više nije.

Moni, ovo neće biti dobro ...

Kao kamen, ove Miloševe riječi navalile su mi se na dušu. Počelo je da mi se mrača pred očima. Od umora. I teške strepnje.

Razdvojili smo se. Mi, Srbi i Jevreji, ostali smo gdje smo i bili. Bila nas je većina. Oko četiri stotine.

Komandant logora i Luburić stajali su sada desetak metara od nas i tiho razgovarali. Bolje reći prepirali su se. Matković je bio

nešto žučniji, više puta je pokazivao rukom u našem pravcu, prelazeći zlim očima preko naših redova. Luburić je bio mirniji, broja je nešto na prste i pokazivao u pravcu one manje grupe.

Nisam mogao da čujem šta su razgovarali. Kao ni ostali u stroju. Ali sam po njima, po njihovim pokretima, pogledima, osjetio šta se sprema. A to je bilo strašno saznanje.

Komandant je tražio našu likvidaciju.

Drugi zlikovac je bio automehaničar po zanimanju. Ovdje, u logoru, odgovoran za vozni park. Šta će biti sa tolikim kolima koja se nalaze u radu ako danas likvidiraju nas četiri stotine. To se neće tako brzo moći nadoknaditi. U jednom trenutku su začutali. A onda je Matković pružio

ruku Luburiću i nešto rekao.

Ovaj je prihvatio.

Tada je Matković dozvao sebi jednog ustašu. Reako mu je nešto i ovaj je odjurio u zapovjedništvo. Ubrzo se vratio i predao Matkoviću u ruke ono što je ovaj tražio.

To je bila srebrna srpska pedesetodinarka.

Pljoštimize, Matković ju je stavio na dva prsta svoje desne ruke, na palac i srednjak.

- Glava! – rekao je.

- Pismo! – odgovorio je Luburić.

Pedesetodinarka je sunula u zrak. Ona se pretvorila u malu srebrnu kuglu u kojoj se munjevito okretala sudbina nas četiri stotine živih ljudi, četiri stotine zatočenika.

Mislim, u tom trenutku niko od nas nije disao.

Konačno – kugla je pala.

- Pismo – rekao je Luburić.

Matković se sagnuo. Uzeo je pedesetodinarku sa zemlje. Ponovo ju je postavio na dva prsta.

- Glava!

- Pismo!

Prsti su se odbili jedan od drugi. Ponovo su se naše oči pele za srebrnom kuglom, oči u kojima su se preplitali strah, nevjerica, nada, suze ... I spuštale se dolje, ka crnoj zemlji, na kojoj je trebalo da se riješi da li ćemo još živjeti ili ne.

- Pismo!

Ja sam mahinalno prešao dlanom po čelu. Ledeni znoj mi je probijao kroz kožu.

Rekoh, za ove četiri godine u logoru preživio sam trideset i šest nastupa. Šta sve nisu radili od nas! Ubijali su nas, klali, batinali, mrcvarili ...

Danas - nikoga nisu ubili. Nikoga nisu čak ni dirnuli. Ali je ovaj nastup bio strašniji od svih koje sam u logoru preživio.

Od mene je ostala - krpa.

Matković se zagledao u pedesetodinarku koja je nepomično ležala na zemlji. Zatim je naglim pokretom skinuo šmajser i cijev uperio u nju.

TTTTTTTTTTTTTTT

Pod ubitačnom vatrom metaka, pedesetodinarka je, zajedno sa hrpom zemlje, sunula u zrak, sva izrešetana, iskidana u komadiće. Zakrvavljena pogleda zlikovac je prešao preko naših redova i izderao se: - **NA POSAO!**

*Sometimes things we could not predict happen to us; inexplicably sometimes we come upon information about persons known to us and about events and episodes from their lives not accessible to us for decades. Regretfully also, these episodes are sometimes dramatic and even tragic. One such thing happened to our member, Dejan Stojnić, who unexpectedly discovered the recollections of Moni Altarac, his grandfather as told into the typewriter of Slobodan Bodo Stojnić, Dejan's father back in 1955 and 1956. The editorial board of SaLon has decided, with Dejan's consent, to publish these memories in four instalments, reflecting the way they were recorded. A compelling reason for our decision was the fact that it is a personal testimony by a survivor from one of the most brutal criminal episodes of World War Two, where the distance of man from humanity was the greatest, probably even greater than the distance to which the German National-Socialism stepped in. It is because the crime, the mass crime, was not industrialized here but personal and individual in spite of its immensity. The name of that episode is Jasenovac. For those who do not know what it means or for those who are too young and nobody has told them yet: **Jasenovac** is a place of execution of unimaginable cruelty established by Croat extreme nationalists – by the hands of their executioners – the Ustashas, where they started their criminal actions already in 1941, namely before the Nazi extermination camps machine started; The purpose of Jasenovac was the final face-off with Serbs, Jews, Gypsies and patriotic Croats. The total number of victims is stated in six figures. The episodes published in SaLon should be understood as a protest against all the attempts that have been coming from the very top of the new state of Croatia to diminish the size of the tragedy and even to equate the criminal with the victim.*

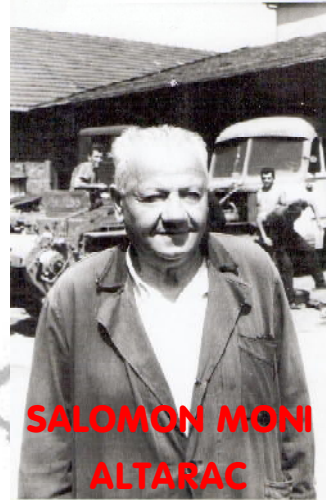
SALOMON MONI ALTARAC RECOLLECTIONS FROM JASENOVAC -ROLL CALL-

Somebody fled the camp; or had tried to do so; or had stolen a piece of bread; or ... Or the number of prisoners had increased significantly. They place machine guns all around the wire; or around the place where retaliation is to be carried out. The Ustashas put the helmets on their heads. Shouts. Swearing. Beatings. Firings.
- To the front of the barracks!
- To the front of the barracks!
- To the front of the barracks!
They pile us together. We are not the same number all the time. At times there are four hundred of us. At other times four thousands and more. We line up; we wait. Then THEY come along. Five or six of the top ones. And about ten lower ranking ones. The butchers.
- Prisoners!
They almost never explain
- One, two, three, four five, six, seven, eight, nine ten.! STEP

OUT!
-Step out!
-Step out!
Every tenth. Sometimes every fifth. Or every third man. Do they leave the camp? No. they stay forever. This is the roll call. Actually one of them. Each of them is a bit different. Each of them is brutal and frightful in its unique way. I am one of just a few unfortunate ones who were imprisoned for four long years in Jasenovac prison camp. We called it the extermination camp. Over that period of time I went through many roll calls. The last one was the thirty sixth. Thirty six times I was waiting in line up; for periods as long as eternities; during pouring rain; in knee-deep mud; under scorching sun; at dawn; in the dark of the night. The fifth. The tenth. The fifth. The tenth. It was - a crying shame. This is the story of one of these roll calls. The most difficult one for me; for others as well – I

think; for us four hundred. Serbs and Jews.

It was early in spring; the second year of imprisonment. I was working in the mechanical workshop. Next to it were also the other workshops: the

one making chains, the hardware shop and the blacksmith shop. Several hundred prisoners were working there. Working on one cart with me was Maks Samlajić. Actually his name was Šomleji. His father was Polish, a Polish Jew. He lived for years in Bosanski Brod where they changed his name to Samlajić. This is how they called him here in the camp also. Another prisoner was working with us. His duty was to paint the carts. He was a good craftsman. A Croat by ethnicity. I cannot remember his name. We finished a cart one evening. It had to be tested next morning. Maks and the craftsman prepared to do it. An Ustasha, a sergeant major was assigned to escort them. Before leaving Maks came to me.
- Moni, would you like to come with us for the test?
- No Maks, I said, I do not feel very well today. You two go. It was true that I did not feel that good from the night before. I had spells of dizziness. Otherwise I would have enjoyed to go with Maks. Maks was silent. I had the feeling that he wanted to tell me something else but he hesitated.
-You might feel better when we get out of this wire. Fresh air would do you good.
-No Maks, I do not think so. He said nothing more. Only when shaking hands with me

his grip was firm, much firmer than usually.

This took place at about seven in the morning. At about ten Nikola Hirsberger, the Ustasha sergeant major came running into the workshop. I knew immediately that something was wrong. He rushed to reach me.
- Did you know that Samlajić and the painter went to test the car this morning – he almost shouted.

- I knew, I replied, they had invited me to go with them.
- So. Did you know that they will get away?
- No. I did not.
- Well. You will know!
He turned hastily and headed to the exit. He lingered a short time at the door and shouted
- Bandits! They killed the escort.

I numb with fear. Maks behaviour in the morning became clear, and I regretted staying behind. It was ten thirty when Ustashas started placing machine guns all around and helmets to their heads. ROLL CALL!
At eleven several of them came rushing out; like wild dogs.
- Out!
- Out!
- Out!
- Damn you, you bandits!
- You want to run away, don't you?
And they were hitting us. With whips, machine guns and anything else they got hold of. We finely lined up. Prisoners from the workshop making chains, the hardware shop, the blacksmith and the mechanical shop. We were waiting. The time went on. It was early spring. The day was not cold but I started shivering. Half past eleven. Twelve. Half past twelve. At the beginning we started whispering, cheering up and consoling one another. Occasionally a murmur similar to a light breeze would go through the formation. Especially when the Ustashas would go some distance away from us. But, the whisper became ever weaker as the time was passing by. Even when the Ustashas were not near by. Even when they were not there at all. After two the silence was complete.

TESTIMONIES

The quiet formation of prisoners stood motionless, dark, under the pressure of the gloomy suspense, apprehending what might happen any moment. It was difficult to wait like that. Half past two.

The commander of the camp appeared on the door of the Ustasha's office. Ivica Matković. Behind him Luburić. They watched us in silence for a while. Then they moved towards us. They stopped some ten meters from the line. Then Luburić came nearer.

- Serbs and Jews to one side, Catholics and Muslims to the other!

Saying this he was not shouting as he usually did. No, his voice was quiet even low, one could say. It made an even more horrendous effect on all of us. It hit me like a pile of bricks.

- Hurry up! Faster!

Standing next to me in the line was Miloš Urošević. A blacksmith. A man of unbelievable physical strength. I wished so many times to be as strong as Miloš. I thought that it would make me feel safer even here in the camp.

When we were ordered to separate I looked at Miloš instinctively. As if I were waiting his help at this difficult moment. I was struck by the way he looked. He turned his head and said in a low voice:

- Moni, this won't be good ... I worked with Miloš for a long time and I respected him very much. Both as a friend and as a man. But this was not always like that. There were times when I was afraid of him a bit. I was aware that several times he tried to come closer to me and I started to question his good intentions. My tone was always friendly, but I always kept my distance. It all changed during one roll call.

A prisoner working on the camp farm took a piece of bread and some butter. He tried to get it over the fence - to the women side of the camp. They caught and shut him in the Bell Tower. **ROLL CALL!**

Ivica Brkljačić was the camp commander at that time. He stood next to a table. On the side, tied up, stood the prisoner who dared to get the bread and butter to the women.

With both his hands the camp commander held the machine gun which was on the table.

- PRISONERS!

- All of you are well aware what befalls those who dare to take

something from the farm. In order that this one here has to be flogged fifty times. The prisoner who will execute my order will receive the bread and the butter.

He stopped talking. His stern look cast in the direction of our lines.

- Any volunteers?

No answer. The commander's voice became louder.

- ARE THERE NO VOLUNTEERS?

At that moment Nikola Hiršberger, the Ustasha sergeant major got involved:

- I would like to suggest prisoner Urošević to do it!

Just like now, Miloš was standing next to me. When his name was mentioned I felt his almost visible shiver. He turned white and looked to a vague point in front of him. Then he stepped out of the line. But he did not go to the prisoner who was fearfully waiting. He went straight to the commander.

- Mr Commander, sir, I can not flog him, so if necessary here is my head ...

Ivica Brkljačić stared at Miloš, as if he so him for the first time in his life.

- Head? - He said.

- Head. - Almost silently replied Miloš.

- Get to your place. Report to the commander office this evening!

Miloš came back to the formation. When standing next to me now, it seemed to me that he grew bigger suddenly. He was red in his face as if ashamed of something.

The camp commander patiently waited.

- Any volunteers?

No answer from the four thousand prisoners. Humans, most of whom were deformed by exhaustion and hunger. But - still humans.

Except for one. Somewhere from the centre of the formation came a squeaky voice:

- I volunteer!

A man I had not noticed before in the camp came out of the line. Now I watched him care-

fully. For thousand pair of eyes watched him carefully. Four thousand threatening pairs of eyes. Not to forget his looks.

The punishment started. The camp commander was standing above the unfortunate man. When he was hit for the first time but has uttered no sound, the commander shouted:

- Start counting, damn you - you thief! You will count to fifty!

Feeu!

-Two.

Feeu!

- Three.

Ivica Brkljačić, the camp commander was wrong. The prisoner did not count to fifty. Not because he did not want to ... He counted to - seven. Not more than that.

- Moni, this won't be good ... It was as if a stone fell on my heart when I heard these words. I felt faint. Not only because I was tired but also because of fear.

We separated. We Serbs and Jews stayed where we were. We were the majority. Some four hundred.

The camp commander and

be difficult to make up for the loss quickly. At

a point of time they stopped talking. Then stretched out his hand to Luburić and said something.

He accepted his hand.

Then Matković called out for an Ustasha. He told him something and this one rushed to the commander's office. He came back soon and handed over to Matković what was requested. It was a silver coin of 50 Dinars Matković placed it in a flat position to two fingers of his right hand - the thumb and middle finger.

- Head! - He said.

- Tails! - Luburić replied.

The coin was tossed into the air. It was transformed into a small silver ball in which the destiny of four hundred living people, four hundred prisoners was being rapidly decided. I think that nobody was breathing at that moment.

Finally - the ball fell down.

Tails - Luburić said.

Matković stooped. He took the fifty Dinars coin from the ground. He placed it again onto his two fingers.

- Head!

- Tails!

The fingers hit one another. Our eyes were rising up again following the silver ball, the eyes in which fear, incredulity, hope and tears were intertwined; and they moved down to the earth where the solution of our life or death will be reached.

- Tails!

I passed my hand over my forehead without thinking. Cold sweat broke through my skin.

I mentioned before that I went through thirty seven roll calls over the four years I spent in the camp. It is difficult to say what they did to us. They killed us, butchered, flogged, they tortured us ...

Today - they killed nobody. They even touched nobody. But this roll call was the most dreadful I went through. I was completely exhausted.

Matković stared at the motionless coin on the ground. Then he took the machine gun with a sudden movement and pointed the barrel to it.

Trrrrrrrrrrrrrr ...

Exposed to the ruinous fire, the fifty Dinars coin drilled by bullets and turned to pieces charged off the ground into the air together with a pile of earth. With bloodshot eyes the villain looked along our lines and shouted:

-GET TO WORK!

SADRŽAJ / CONTENTS

IZMEĐU DVA BROJA/BETWEEN TWO ISSUES

- Izveštaj sa godišnje skupštine /
Report from AGM 1,12

POSVEĆUJEMO / TRIBUTE

- SaLon Oskar Danonu /
Pripremio Mišo Marić2,3
SaLon to Oskar Danon /
Prepared by Mišo Marić4,5

IZ NAŠIH ŽIVOTA / FROM OUR LIVES

- Naš dolazak /
Vera Ungar 6
Our Arrival /
Vera Ungar 7

SVJEDOČENJA / TESTIMONIES

- Salomon Moni Altarac /
Jasenovac: Nastup8,9
Salomon Moni Altarac /
Jasenovac: Roll Call 10,11

su vrlo često i interesantne utakmice. U takvoj situaciji mnogi članovi se odluče za utakmicu, što umanjuje posjetu a nekada se i odgodi veče u klubu. Zbog toga je odlučeno da se promjeni srijeda za četvrtak, što je Izvršni Odbori proveo u djelo.

Izleti su ipak ostali najpopularnija aktivnost u klubu. U prošloj godini smo posjetili Bormouth, mjesto na obali, All Saints Church u malom seocetu Tudley poznatu po vitražima Marka Sagala, Tonbridge, zatim Wilton House- englesku country house blizu Salizbury-a, sjedište Erlova od Pembroka tokom više od 400 godina i Portsmouth.

U finansijskom izvještaju prikazano je da je u prošloj godini prihod bio £737.00, a potrošili smo £122.00. Stanje blagajne prošle godine je bilo £2,147.00 a na dan ove godišnje skupštine £2,762.00. Uz finansijski izvještaj diskutovali smo i o problemu koji nas očekuje u sljedećoj godini. Naime u ovoj kriznoj godini svi probaju da smanje svoje troškove. To se odrazilo i na naše finansiranje koje je smanjeno za trećinu, tako da sada ne pokriva ni troškove izleta, koji su naša najveća stavka. Upravo ćemo tu probati da smanjimo troškove bez smanjivanja broja izleta. Jedna mogućnost je da za skuplje izlete u izvjesnoj mjeri

finansiraju sami učesnici. Takođe smo razmišljali da na izlete idemo manjim autobusima koji su jeftiniji. Posebno što se i do sada dešavalo da autobus ide poluprazan zbog olakog odustajanja u zadnji čas. Izvršni odbor ima dovoljno vremena da do aprila, kada počinje nova sezona izleta, odluči kako da sprovede ove ideje.

Takođe je odlučeno da se članarina poveća sa £12 na £15 godišnje što je prvo povećanje za 15 godina postojanja kluba.

Godišnja skupština je završena glasanjem i izborom novog Izvršnog odbora i to: Branko Danon, Vera Ungar, Olja Ristić, Irena Altarac, Miro Smiljanić, Tea Suvajdzic i Boris Montiljo. Kasnije na konstitutivnom sastanku I.O. Olja je ponovo izabrana za blagajnika a i stari predsjednik je ponovo izabran na tu funkciju.

Na kraju skupštine poželili smo svima SHANA TOVA - Sretnu Novu 5770 godinu, i sve najbolje za Jom Kipur i Sukot. I u najboljoj tradiciji godišnjih skupština, veče smo završili u obližnjem pabu gdje sam morao, kao i svake godine, da častim flašom vina za 'izbornu pobjedu'. Istina ja svaki put kažem da ću naredne godine častiti samo ako me ne izaberu, ali ne pomaže.

Boris Montiljo

IZDAVAČ ◊ PUBLISHER

Jevrejska Zajednica "Prijatelji La Benevolencije" London ◊ Jewish Society "The Friends of La Benevolencija" London

ADRESA ◊ ADDRESS

Shalvata - Jewish Care, Att Mr Branko Danon
Parson Street - Corner of Church Road
London NW4 1QA

Email: salon@benevolencija.eu.org

REDAKCIJA ◊ EDITORIAL BOARD

Branka Danon, Branko Danon, Želimir Kučinović, Sveto Gaćinović, Vesna Domany-Hardy, Dragan Ungar

TEHNIČKI UREDNIK I KOMPJUTERSKA OBRADA ◊ DESIGN AND COMPUTER PROCESSING

Dejan Stojnić

Logo: Daniel Ovadia

SaLon je besplatan i izlazi tromjesečno ◊ SaLon is free of charge and published quarterly

Mišljenja u SaLONU nisu nužno ◊ The opinions expressed in SaLon are not
i stajališta urednika ili izdavača. ◊ necessarily those of the editors or the publisher

Rukopisi i slike se u pravilu ne vraćaju.